

DESPRE UN REPREZENTANT DE SEAMĂ AL PATRICIATULUI
SAȘILOR CÂMPULUNGENI DIN VEACUL AL XV-lea

RADU OPREA*

Cercetarea istorică din ultimii ani a demonstrat că aproape pretutindeni în Europa - în Evul Mediu dezvoltat și târziu - patriciatul constituia pătura superioară a populației orășenești. El era format din oameni avuți - mari negustori, cămătari și bancheri, proprietari de manufacturi în perioada de formare a relațiilor capitaliste, armatori, proprietari de terenuri și imobile urbane.

Faptul că în secolul al XV-lea și în prima jumătate a veacului al XVI-lea numeroși orășeni din Țara Românească și Moldova făceau negoț de sute și mii de florini fiecare, aveau corăbii proprii, posedau averi însemnate, dețineau funcții municipale, se îmbrăcau cu straie scumpe, arată că această parte a orășenimii, formată îndeosebi din negustori bogați, alcătuiă o categorie superioară a populației orășenești, asemănătoare, în multe privințe, patriciatului urban din Europa Apuseană și Centrală și mai ales din Transilvania. De aceea, toți acești „oameni de frunte”, această „populație mai bună”, caracterizată ca atare de izvoarele vremii, a fost considerată ca reprezentând un adevărat patriciat urban în Țările Române¹.

Unul din reprezentanții de seamă ai patriciatului comunității sașilor din orașul Câmpulung a fost Petermann, cunoscut în documentele interne ca Petriman sau Petărman², cel care la 17 iulie 1425 își va lăsa toată averea Mănăstirii Cozia³, printr-un act ce reprezintă, de fapt, primul testament întâlnit în diplomația medievală munteană din secolele XV-XVI⁴. Martori ai documentului sunt nominalizați cinci mari boieri,

* Pitești.

¹ Radu Manolescu, *Cu privire la problema patriciatului în orașele Țării Românești și Moldovei (secolul al XV-lea - prima jumătate a secolului al XVI-lea)*, în „Cumidava”. Culegere de studii și cercetări a Muzeului Județean Brașov, IV, 1970, p. 98-99.

² Întrucât în toate documentele externe, redactate în limba latină, numele personajului nostru - precum și al fiului său mai mare - este consemnat sub forma *Petermann*, vom folosi în textul de față numai această grafie pentru numele în cauză (cf. Gustav Gündisch, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (se va cita în continuare: *Urkundenbuch*), vol. V, București, 1975, doc. 2329/1439 ianuarie 29, Buda, p. 21; doc. 2745/1451 iulie 22, Sibiu, p. 322-323; doc. 2746/1451 iulie 22, Sibiu, p. 323; *Documenta Romaniae Historica* (se va cita: *DRH*), *D. Relații între Țările Române*, vol. I, București, 1977, doc. 256, p. 356-357; doc. 303, p. 416-417; doc. 304, p. 417.

³ *Documenta Romaniae Historica* (se va cita în continuare: *DRH*), B. Țara Românească, vol. I, București, 1966, doc. 57, p. 113.

⁴ Daniel Barbu, *Formarea elitelor din Țara Românească în secolul XV. Un studiu de caz: Peterman din Câmpulung*, în „Arhiva Genealogică”, 3-4, 1995, p. 6.

unii dintre ei ocupând, vremelnic, diferite funcții în sfatul domnesc: jupan Albul, jupan Stanciul și fratele său, jupan Mircea, jupan Ivanco și jupan Golea. Alături de aceștia, mai sunt consemnate o serie de nume ce reflectă structura etnică diversă a locuitorilor din vechiul oraș muscelean⁵: Cârștian Petru, Hanoș purgar, Boțea, Conț Mihai, Iano, Radul Porca, Andriaș, Constandin, Ștefan a lu' Han David, Balin, Mateș a lu Coțani, Antonie Lungul etc.

Se pare că gestul lui Petermann nu a fost tocmai dezinteresat, luând în considerație faptul că - după părerea unor autori - donatorul câmpulungean luase în arendă vama drumului de pe Olt, la Genune (Câineni - Turnu Roșu), vamă ce reprezenta o danie mai veche a lui Mircea cel Bătrân către ctitoria sa, ulterior întărită și de Dan al II-lea voievod⁶. Actul în cauză ne furnizează câteva indicii importante și în legătură cu statutul social al donatorului, atât în ceea ce privește trecerea de care se bucura pe lângă puterea domnească, dar și prin prezența între martorii testamentului a lui jupan Albul Tocsabă, un boier cu multă influență, mai ales la curtea voievodului Alexandru Aldea. Este posibil ca Petermann să fi început a avea legături mai strânse cu domnul Dan al II-lea și cu dregătorii săi odată cu expediția militară în Țara Românească a regelui Sigismund de Luxemburg, care și-a fixat, în aprilie 1427, cartierul general chiar la Câmpulung⁷. De altfel, influența sa pe lângă puternicii zilei s-a accentuat și prin intermediul activității unor rude, cum a fost acel Ioan, fiul lui Caspar din Sibiu - câmpulungean și el -, care ținea, la rândul său, în 1431, vistieria lui Aldeavodă și îi urmărea pe datornici în fața tribunalelor sibiene⁸. Un an mai târziu (1432), Petermann este trimis la Brașov, voievodul Aldea cerând imperativ brașovenilor ca boierul său să fie petrecut, în grabă și în siguranță, până la Oradea⁹. Călătoria aceasta a solului câmpulungean avea drept scop atât încercarea voievodului muntean de a dobândi din nou încrederea lui Sigismund, cât și rostul de a-i convinge pe orășenii brașoveni să nu dea ascultare pretendentului Vlad Dracul în intenția acestuia de a opri desfacerea piperului adus de neguțătorii lioveni prin Țara Românească. Pricina nu era cu totul neînsemnată, întrucât pe atunci piperul era o dată și jumătate mai scump decât greutatea lui în aur¹⁰. În registrul pontifical din vremea papei Eugeniu IV a fost semnalat un document, din 13 iulie 1433, prin care se consemnează că printre pelerinii din Banat, Transilvania și Țara Românească, sosiți la Roma pentru a solicita papei conferirea de indulgențe, se afla și *Patermannus de Longo Campo, armiger Argensis diocesis*, ce dorea indulgențe în beneficiul spiritual al vizitatorilor bisericii *S. Iacobi de Longo Campo* și al celor ce vor ajuta la întreținerea ei, precum și îngăduința papei de a deține - împreună cu soția sa, Margaretha -, un altar portabil pentru oficierea de sfinte slujbe¹¹.

⁵ *Ibidem*, p. 5.

⁶ *DRH*, B, I, doc. 37, p. 79-80; doc. 56, p. 111-112; Radu Constantinescu, *Codicele Altenberger*, București, 1988, p. 33.

⁷ *DRH*, D, I, doc. 155-157, p. 250-252; Daniel Barbu, *op. cit.*, p. 8.

⁸ Radu Constantinescu, *op. cit.*

⁹ *Urkundenbuch*, IV, doc. 2140/1432 martie 6, p. 455; *DRH*, D, I, doc. 203/1433, p. 299; Ștefan Suciuc, Gernot Nussbächer, Monica Cincu, *Relațiile Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (1369-1803)*. Inventar arhivistic, București, 1986, doc. 27/1432 martie 6, p. 31.

¹⁰ Radu Constantinescu, *op. cit.*; Daniel Barbu, *op. cit.*

¹¹ *Ibidem*, p. 5.

Unii istorici susțin că misiunea diplomatică a boierului Petermann de la curtea lui Alexandru Aldea, efectuată în 1432, a avut ca obiectiv și pregătirea întâlnirii dintre regele Sigismund și voievodul muntean, întâlnire ce va avea loc la Basel, în decembrie 1433¹². Se pare că boierul câmpulungean s-a alăturat curții lui Sigismund în primăvară, probabil la Siena, coborând apoi la Roma în suita regelui și asistând la încoronarea imperială din 31 mai. Se spune că pentru serviciile aduse regalității, Petermann, împreună cu fiii săi, Petermann, Andrei, Matia, Iacob și Valentin, primește în anul 1433 ca donație din partea lui Sigismund de Luxemburg satul iobăgesc Noul Român de lângă Cârța. Petermann senior a mai stăpânit, până la moartea sa (1439), și satele Cacova și Vale din ținutul Amlășului¹³.

Odată ajuns pe tronul muntenesc, Vlad Dracul se grăbește să reînnoiască privilegiul liovean (1439), luând pe seama sa vama sibiană de la Căineni¹⁴, în vreme ce partenerul obișnuit al micilor negustori ce treceau muntele fraudulos, ocolind punctul de vamă - respectiv Ioan Sachs, judele scaunului Sebeș - pune mâna pe satele lui Petermann din marginea Sibiului și Țara Oltului, sate supuse până atunci voievodului muntean (Vale, Cacova și Noul Român)¹⁵.

Fiii lui Petermann - Petermann cel Tânăr și Iacov -, asociați cu liovenii într-o companie ce importa piperul african prin Alexandria, Istanbul și Chilia, sunt de aceea nevoiți să aleagă celălalt drum comercial al Țării Românești, pe la Bran unde, de la 1447 înainte, stăpân era concetățeanul lor Ioan din Câmpulung, om de încredere și de ajutor al lui Ioan de Hunedoara în Muntenia¹⁶.

Petermann cel Tânăr a obținut în anul 1451, împreună cu fratele său, averea renumitului argintar Sigmund Walach din Wiener - Neustadt, după ce ambii reușiseră să dovedească, în baza unui act oficial emis de consiliul comunal din Sibiu, gradul lor de rudenie foarte apropiat cu acest Sigmund¹⁷. În care scop este întocmită o succintă genealogie a petenților, din care reiese că Petermann din Câmpulung fusese fratele tatălui, nenumit, al lui Sigismund și fiu al lui Andreas Pogner și al Elisabetei. Derivat din *Bogen* (prăvălie), patronimul lui Andreas indică profesia inițială a familiei, de origine comercială. Andreas Pogner pare să fi fost cetățean al Câmpulungului, căci nepoții săi Iacob și Petermann convoacă la Sibiu în 1451, ca martori ai ascendenței lor, mai mulți patricieni câmpulungeni, în frunte cu juratul *Johannes Krausbogner*, poate același cu *Hanoș purgar*, martor al testamentului din 1425¹⁸.

¹² Daniel Barbu, *Țara Românească și Conciliul de la Basel*, „Revista Istorică”, 1-2, 1994, p. 9-10; idem, *op. cit.*, p. 8.

¹³ Gustav Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeș cu Transilvania în anii 1456-1458*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XVI, nr. 3, 1963, p. 687; Pavel Binder, *Itinerarul transilvănean al lui Vlad Țepeș*, în „Revista de istorie”, tomul 27, nr. 10, 1974, p. 1539.

¹⁴ DRH, B, I, doc. 78, p. 141; Radu Constantinescu, *op. cit.*

¹⁵ Gustav Gündisch, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. V, București, 1975, doc. 2329/1439 ianuarie 29, p. 21; Radu Constantinescu, *op. cit.*

¹⁶ *Urkundenbuch*, V, doc. 2566/1447 febr. 19, p. 187-188; Radu Constantinescu, *op. cit.*

¹⁷ *Urkundenbuch*, V, doc. 2745/1541 iulie 22, p. 322-323, doc. 2746, p. 323; DRH, D, I, doc. 303/1451 iulie 22, p. 416-417; Gustav Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeș...*, p. 687; Daniel Barbu, *Formarea elitelor din Țara Românească...*, p. 7.

¹⁸ Daniel Barbu, *op. cit.*

Petermann cel Tânăr, care va fi menționat și ulterior în documentele sibiene, poate fi considerat ca făcând parte din rândurile patriciatului comercial al orașului.¹⁹ Și tocmai datorită implicării sale în afacerile comerciale de anvergură se va afla antrenat în unele evenimente ale vieții politice din acele vremuri. Astfel, de la 1447, peștele, ce reprezenta, până la Reformă, alimentul esențial al populației catolice pentru o treime din an - ocupând de aceea, până la 1540-1560, când vitele vor deține ponderea cea mare, primul loc în exportul românesc către Europa centrală - purcede a fi conservat prin presare în butoaie ermetic închise și călăfătuite cu catran. Procedeu, inventat de olandezi, este curând aplicat peste tot, iar în 1457 Petermann cel Tânăr caută deja, cu ajutorul greavului Petru Gereb din Roșia de lângă Sibiu (Weresmarth) - jude regal al scaunului Nocrich și primar al Sibiului, în mai multe rânduri²⁰ - să obțină monopolul pentru principalul traseu al comerțului cu pește ce pornea de la bălțile Dunării.

Din martie 1457 s-a păstrat o scrisoare a lui Vlad Țepeș, adresată primarului Oswald și tuturor pârgalilor din Sibiu și din cele Șapte scaune - care formau ținutul Sibiului - în care domnul Țării Românești se plânge că sibienii nu respectă tratatul încheiat anterior, se lasă influențați de un popă român, care se numește fiu de domn (*sacerdotes Wolachorum, qui se nominat filium vaivodae*) și care a promis cetățenilor Petermann și Petru Gereb din Roșia venitul vămilor de pe drumul dintre Rucăr și Brăila. De asemenea, voievodul mai aflase că acest pretendent, cu știrea și voința sibienilor, se instalase în ținutul Amlașului, ceea ce-l determină pe Vlad Țepeș să-i amenințe pe sibieni că, dacă nu vor respecta tratatul amintit, va interveni²¹.

Având rude în Țara Românească, Petermannii și-au păstrat și după strămutarea lor la Sibiu interese comerciale în Muntenia. Tocmai de aceea nu este exclus ca Petermann, originar din Câmpulung, să-l fi cunoscut destul de bine pe pretendentul la tronul lui Vlad Țepeș. Acesta a fost și motivul pentru care voievodul român a atacat, în campania din 1457-1458, tocmai în zona de pe cursul inferior al Hârtibaciului, acolo unde Petru Greavul din Roșia și Petermann aveau reședințe și moșii²².

Am încercat să conturăm în paginile de față chipul unui reprezentant al patriciatului comunității sașilor câmpulungeni din prima jumătate a secolului al XV-lea, cel ce a fost atât un mare negustor, donator și ctitor la mănăstirea ortodoxă Cozia, dar și sprijinitor al bisericii catolice săsești din Câmpulung - pentru care cerea subsidii de la suveranul pontif -, cel ce călătorea ca sol la Sibiu, la Brașov, la Buda, la Siena și la Roma, încercând să medieze în relațiile diplomatice dintre voievozii români și regele Sigismund de Luxemburg, cel ce era dăruit de amintitul rege cu moșii în ținutul Amlașului și în Țara Oltului pentru meritele sale diplomatice, cetățeanul creștin instruit ce-și redactează testamentul într-o împletire a diplomatiei slavo-bizantine și latino-occidentale, într-un cuvânt, un adevărat reprezentant al spiritului deschis și inovator al Renașterii ce tocmai avea să înflorească în Europa acelor vremuri.

¹⁹ Gustav Gündisch, *op. cit.*

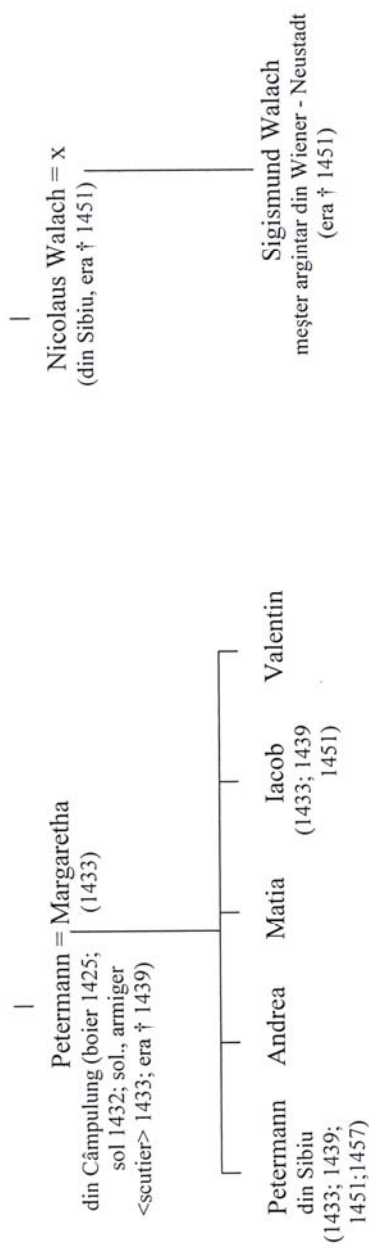
²⁰ Gustav Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeș...*, p. 686-687; Pavel Binder, *op. cit.*, p. 1539; Radu Constantinescu, *Codicele Altenberger*, p. 34.

²¹ Pavel Binder, *Itinerarul transilvănean al lui Vlad Țepeș...*, p. 1539.

²² *Ibidem*, p. 1540.

SPITA GENEALOGICĂ A NEAMULUI POGNER-PETERMANN

Andrea Pogner = Elizabeth
(sec. XIV; meșt. 1451) (sec. XIV; meșt. 1451)

Întocmit, Radu Oprea

ABOUT A REPRESENTATIVE MEMEBER OF THE SAXON
PATRICIANS FROM CÂMPULUNGENI IN THE 15-th CENTURY

Abstract

Based on the still existing documents, the author presents the figure of a representative person belonging to the elite of the Saxon community from Câmpulung in the 15-th century. He was called *Petermann* and he was known as a great merchant and donor and founder of the orthodox monastery Cozia, as well as the supporter of the local Catholic Church for which he asked for subsidies from the sovereign pontiff.

He used to travel as a messenger to Sibiu and Braşov and Buda and Siena and Rome in order to mediate the diplomatic relationship between the Romanian and King Sigismund de Luxemburg. Because of that the king gave him estates in the Amlaşu county and Țara Oltului. He was a Christian scholar whose will was a mixture of Slavonic and Byzantine and Latin diplomacy. He was an open minded person of his times.